

אוהל מועד משכן ואולפן (נוסח מקוצר)¹

וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: וְלֹא־יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: (שמות מ לד-לה).²

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: (ויקרא א א).³

ויקרא רבה א ה – משה עומד בצד

אתה מוצא, בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה, היה מסתיר פניו ממנו שנאמר: "וויסתר משה פניו". א"ל הקב"ה: "ויעתה לכה ואשלחך אל פרעה". א"ר אלעזר: "לכה" – ודאי, ה"א בסוף התיבה, לומר, שאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. בים, עמד לו מן הצד. אמר לו הקב"ה: "וואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו" לומר, שאם אין אתה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד. אמר לו: "עלה אל ה' אתה ואהרון" – לומר, שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. באוהל מועד עמד לו מן הצד. א"ל הקב"ה: עד מתי אתה משפיל עצמך? אין השעה מצפה אלא לך! תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה: "ויקרא אל משה".⁴

שמות פרק כז פסוקים כ-כא – האזכור הראשון במקרא של "אוהל מועד"

וְאַתָּה תִּצְנֶנָּה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֹן זָיִת זָךְ כְּתִיב לְמַאֲוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו מֵעַרְבַּ עֲדִבְיָקָר לְפָנָי ה' חֲקֹת עוֹלָם לְדֹרֹתֵם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.⁵

שמות פרק כט פסוקים מב-מג – אוהל התנועות

¹ דף זה הוא הנוסח המקוצר. לנוסח המורחב, ראו [אוהל מועד הפרטי והכללי](#) בפרשה זו. בשניהם, נשתמש חליפות בשם "אוהל מועד הפרטי" הוא גם האולפן, ו"אוהל מועד הכללי" הוא המשכן.

² פסוקים אלה חותמים את פרשת פקודי, ספר שמות. משה מסיים את הקמת המשכן, הוא אוהל מועד, אך לא יכול להיכנס אליו. ראו ספרי במדבר פרשת נשא פיסקא מד שמשא היה מקים ומפרק את המשכן בכל אחד מימי המילואים: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו, ואותו היום העמידו משחו ולא פרקו". ובפסיקתא רבתי פיסקא ה - ויהי ביום כלות משה: "והמשכן, מניין שנתן משה נפשו עליו? רבי חייא בן יוסף אמר: כל שבעת ימי המילואים היה משה מפרקו שני פעמים בכל יום וקבעו. רבי חנינא הגדול אומר: שלשה פעמים בכל יום מפרקו וקבעו. ואם תאמר שהיה אחד משבטו של לוי נותן לו יד? אמרו רבותינו: הוא בעצמו היה מפרקו ולא היה מסייעו אחד מישראל. מניין? ממה שקרינו בעניין: ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן". סוף ספר שמות ותחילת ספר ויקרא יוצרים רצף קריאה והמשכיות ענייניים (השווה עם סיום/תחילת החומשים האחרים), אך גם הפסקה וקו מפריד ברורים בין הבנייה והכניסה. קו פרשת מים עם משמעות אישית למשה: בניית המשכן, השלמתו והקמתו אינם כרטיס כניסה אוטומטי אליו.

³ כך מתחיל ספר ויקרא, בקריאה למשה מאוהל מועד, או שמא אל אוהל מועד, שהרי הדיבור אל משה היה בתוך אוהל מועד ככתוב: "אשר איועד לך שמה" (שמות ל ו, לו). כך גם בשמות כה כב: "ונועדתך לך שם ודברתי אִתְּךָ מעל הכפרת מבין שני הכרבים וכו'". אוהל מועד הוא אוהל התנועות. "אוהל מועד" הוא שיוצר את החיבור הענייני והלשוני בין סוף ספר שמות לתחילת ספר ויקרא. אבל אנחנו רוצים ללכת עוד אחורה ולחקור את מוצאו וגלגוליו של הביטוי "אוהל מועד": מתי נזכר לראשונה? מה משמעו? האם ייתכן שיש יותר מ"אוהל מועד" אחד? האם זה מסביר מדוע נמנע משה מלהיכנס אל אוהל מועד עד שקראו לו?

⁴ כאן משמע שמשא לא נכנס אל אוהל מועד שהוא הקים, מפני מידת הענווה, מפני שלא חשב ששליחותו היא "תפקיד לכל החיים", אלא אד-הוק לפי השעה והצורך. והרבה שלוחים למקום. ראו בהמשך המדרש שם בסימן טו, דברים חריפים בהרבה: "מכאן אמרו: כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן, צא ולמד ממשא, אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ... ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני לפני עד שקרא לו, שנאמר: ויקרא אל משה". הרי לנו לכאורה תשובה טובה לחיבור שבין סוף ספר שמות: "ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד" ובין תחילת ספר ויקרא: "ויקרא אל משה ... מאוהל מועד" והכל שפיר וברור. ההפסק בין סוף ספר שמות ובין תחילת ספר ויקרא, בין הבנייה לכניסה, בא ללמדנו דרך ארץ. וכבר הרחבנו ודנו באריכות במוטיב זה בדברינו [דעה קניית מה חסרת](#) וכן בדברינו [הקריאה למשה](#) בפרשה זו. מה עוד ניתן לחדש ב"פרשה קטנה" זו? מסתבר שיש ו"אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א). יש אולי סיבה נוספת מדוע משה לא נכנס עד שקראו לו.

⁵ זה האזכור הראשון של "אוהל מועד" בסדר פרשות התורה. לאורך כל פרשת תרומה הפותחת את ארבע הפרשות המתארות את הציווי על המשכן, אין אזכור של המונח "אוהל מועד", רק "מקדש" ו"משכן". יש 'אוהל עורות עזים' לכסות על המשכן, אבל לא כינוי של המשכן כולו בשם "אוהל מועד". האזכור הראשון הוא כאן במצוות הדלקת המנורה, שהוא גם האזכור הראשון של אהרון הכהן ותפקידו המרכזי, הוא ובניו, בעבודת המשכן. לא משה – אלא אהרון, כפי שנאמר למשה עוד בסנה: "אל תקרב הלום - שכבר מתוקנת הכהונה לאהרון אחיך" (שמות רבה סוף פרשה ב, בדברינו [אל תקרב הלום – הקרב את אהרון אחיך](#) בפרשת תצוה). עוד שמונה פעמים נזכר "אוהל מועד" בפרשת תצוה המוקדשת לעבודת הכהנים, בגדיהם, חניכתם וכו'. לאורך כל הפרשה אין אזכור של "משכן" בכלל. האם מפרשת תצוה נוכל ללמוד ש"אוהל מועד" קשור בעיקרו בעבודת הכהנים: קרבנות, קטורת, נרות וכו' וזה ייעודו הבלבד?

עלת תמיד לדרתיכם פתח אהלמועד לפני ה' אשר אנעד לכם שמה לדבר אליך שם. ונעדתי שמה לפני ישראל ונקדש בכבדי.⁶

שמות לג ז פרשת כי תשא – משה מקים "אוהל מועד" הרחק מן המחנה

ומשה יקח אתהאהל ונטה'לו מחוץ למחנה הרחק מןהמחנה וקרא לו אהל מועד והיה כלמבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה.⁷

רש"י שמות לג פסוק ח – השכינה נכנסת לאוהל מועד של משה

"והיה כצאת משה מן המחנה" - ללכת אל האהל: "יקומו כל העם" - עומדים מפניו ואין יושבין עד שנתכסה מהם: "והביטו אחרי משה" - לשבח, אשרי ילוד אשה שכך מובטח, שהשכינה תיכנס אחריו לפתח אהל.⁸

מדרש תנחומא פרשת תרומה סימן ח – מתי נצטוו על המשכן

"ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו של משכן? ביום הכיפורים עצמו! אע"פ שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל [בסדר הכתובים]. אמר ר' יהודה בר' שלום: אין מוקדם ומאוחר בתורה ... ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם. אמר הקב"ה: יבוא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל.⁹

תרגום אונקלוס לשמות לג ז – בית אולפנא

ומשה נסיב ית משפנא ופרסיה ליה מברא למשריתא, ארחיק מן משריתא, וקרי ליה, משפן בית אלפנא; והוי, כל דתבע אלפן מן קדם י, נפיק למשפן בית אלפנא, דמברא למשריתא.¹⁰

מדרש אגדה (בובר) שמות לג ז פרשת כי תשא – חזור משכן לתוך בני

"ומשה יקח את האוהל ונטה לו אל מחוץ למחנה", שכיון שראה משה את ישראל שהם מנוודים למקום, מיד ריחק עצמו מהם. למה? שהמנודה לרב מנודה לתלמיד. מיד ריחק משה את משכנו ממחנה ישראל ארבעת

⁶ אזכור זה, גם הוא בפרק כט בפרשת תצוה, מכיל התייחסות כפולה-דואלית, ל"אהל מועד". מחד גיסא, שוב הקשר לקרבנות. ולא סתם, אלא לקרבן התמיד, שכאן הוא אזכורו הראשון בתורה (השני הוא בפרשת פנחס, במדבר פרק כח). תמיד, היינו במועד קבוע וזמן ידוע – כל יום מימות השנה: בוקר וערב (ראו דברינו [עולת תמיד](#) בפרשת תצוה). מאידך גיסא, אוהל מועד הוא מלשון התוועדות. מקום בו הקב"ה נועד עם משה, כפי שחוזר אח"כ גם בקטורת הסמים: "ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אנעד לך שמה וכו'" (שמות ל לו פרשת כי תשא). נושא ההתוועדות מופיע לראשונה בפרשת תרומה, שמות כה כב, בהקשר עם ארון הברית, הכפורת שעליו (ועליה הכרובים) והפרוכת שלפניו, ככתוב שם: "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל". וכך גם בשמות ל ו ובספר במדבר יז יט. סוף דבר, הרי לנו התפקיד הכפול של אוהל מועד בו גם שוכן הארון ובו "העדות" הם הלוחות שבסוף ספר דברים מצטרף אליהם ספר התורה. כך או כך, בפרשת תצוה שהיא המשך ישיר של פרשת תרומה נזכר לראשונה "אוהל מועד". האמנם?

⁷ בפרשת כי תשא, שבסדר הפרשות באה לאחר תרומה-תצוה, מופיע "אוהל מועד" שונה לחלוטין, אוהל מועד הראשון שהוקם - האוהל הפרטי שהקים משה מחוץ למחנה בעקבות חטא העגל, ולקח איתו את כל הכתרים שנקשרו לפני ישראל במתן תורה (גמרא שבת פח ע"ב) וקרא לו "אוהל מועד"! וכאן אנו שואלים: כיצד זה משתמש משה (או המקרא) בשם "אוהל מועד" לאוהל הפרטי שלו (של משה) - השם שמועד לאוהל המשכן הכללי? האם לא חשש משה לכנות את אוהלו הפרטי ב"שם שמור"? זה? האם יש כאן כוונת מכוון של המקרא, או ששגרת לשון היא: פעם אוהל מועד פרטי "מחוץ למחנה" ופעם אוהל מועד כללי ובמרכז המחנה "סביב יחנו"?

⁸ השווה פירוש זה של רש"י מחד גיסא, עם הגמרא במסכת שבת פח בסיפור המלאכים שמתנגדים לתת את התורה ותמהים: "מה לילוד אשה בינינו"; ומאידך גיסא, עם הפסוקים בסוף פרשת נשא והמדרשים על משה שנכנס לאהל מועד (זה הציבורי, לאחר שהוקם ונחנך) ושומע את הקול מדבר אליו מבין שני הכרובים. וכאן, באוהל מועד הפרטי, שקדם לכללי, משה נכנס לאוהל שהקים ומובטח שהשכינה תיכנס אחריו! היש דבר גדול מזה? ראו דברינו [אשרי ילוד אשה](#) בפרשת בהעלותך.

⁹ דברינו עד כאן תלויים בשאלת סדר פרשות תרומה-תצוה-כי תשא-ויקהל-פקודי, לשון אחרת, אם הציווי על המשכן היה לפני או אחרי חטא העגל. ממדרש זה עולה בבירור שהציווי על המשכן היה לאחר חטא העגל, כשמשה יורד בפעם השלישית מההר ביום הכיפורים, והוא סימן הכפרה לעם ישראל, ועל כן קבענו שמשה הוא הראשון להשתמש במונח "אוהל מועד". זו שיטת רש"י ע"ס מדרשים כגון תנחומא זה. אם מאידך, סדר הפרשות הוא כסדר הנכתב במקרא ומשה לפחות כבר שמע את הציווי בפרשות תרומה-תצוה לפני מעשה העגל – זו שיטת רמב"ן שגם לה יש תימוכין במדרש - התמיהה היא קשה עוד יותר: כיצד הוא מכנה את אוהלו הפרטי בשם שמועד לאוהל מועד הכללי? על שתי שיטות אלה: רש"י מול רמב"ן, שכבר מצויות במדרשים, הארכנו לודן בדברינו [אימתי נאמרה למשה הפרשה הזאת](#), בפרשת תרומה, ולהלן נראה כיצד הן משפיעות על הנושא שלנו.

¹⁰ בכל המקומות בהם מוזכר "אוהל מועד" מתרגם אונקלוס: "משפן זמנא". לא "משכן זמני" כפי שנוטה לשון ימינו, אלא משכן של זמן. זמן = מועד. משכן של התוועדות. אבל כאן, בפסוק בפרשת כי תשא הוא מתרגם: בית אולפנא – בית מדרש, בית של לימוד. פעמיים בפסוק. ראו גם התרגום בהמשך הפסוק: "כל מבקש ה' - כל דתבע אלפן מן קדם י". אונקלוס הוא אולי הפרשן היחידי שמצאנו שמקפיד לציין שאלה שני "אוהל מועד" שונים (וכך גם התרגום המיוחס ליונתן): "ומשה נסיבונן וטמירינן במשפן אולפן אורייתא דיליה ... והיה קרי ליה משפן בית אולפנא וכו'". האם בכך יש תשובה לשאלה מדוע לא נכנס משה למשכן בלי שנקרא?

מילין.¹¹ ואמר הקב"ה למשה: משה, אני פירשתי מהם ואתה פירשת מהם. עשיתם כיתומים אשר אין להם אב, ועתה אין להם תקומה. אמר משה: ריבוננו של עולם, אתה רחום, אתה חנון, אתה קיים, אתה מתנחם על הרעה, עשה למען שמך. אמר לו: משה, חזור משכנך לתוך בני ואני אחזור עמך, הדא הוא דכתיב: "ודבר ה' אל משה פנים בפנים" (שמות לג פסוק יא).¹²

מסכת ברכות דף סג עמוד ב – לא יצא הדבר לבטלה

"ודבר ה' אל משה פנים אל פנים". אמר רבי יצחק: אמר לו הקב"ה למשה: משה, אני ואתה נסביר פנים בהלכה. איכא דאמרי, כך אמר לו הקב"ה למשה: כשם שאני הסברתי לך פנים - כך אתה הסבר פנים לישראל, והחזר האהל למקומו. "ושב אל המחנה וגו'". אמר רבי אבהו, אמר לו הקב"ה למשה: עכשיו יאמרו הרב בכעס ותלמיד בכעס, ישראל מה תהא עליהם? אם אתה מחזיר האהל למקומו - מוטב, ואם לאו - יהושע בן נון תלמידך משרת תחתך. והיינו דכתיב: "ושב אל המחנה". אמר רבא: אף על פי כן לא יצא הדבר לבטלה, שנאמר: "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג יא).¹³

רש"י שמות לג ז פרשת כי תשא – אוהל מועד של משה הוא אחרי חטא העגל

ומשה - מאותו עון והלאה: יקח את האהל - לשון הווה הוא,¹⁴ לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה, אמר: מנודה לרב, מנודה לתלמיד: הרחק - אלפים אמה, כענין שנאמר (יהושע ג ד) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה: וקרא לו - והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למבקשי תורה:¹⁵

אבן עזרא שמות לג ז – אחרי ירידת משה עם הלוחות השניים

¹¹ ראו הכעס הגדול של משה על בני ישראל אחרי שבירת הלוחות, בשמות רבה מה ג: "כיון שראה משה המתנה הטובה שהיתה בידם ואבדוה, אף הוא כעס עליהם, שנאמר: ומשה יקח את האהל ... ולמה כעס עליהם? ר' יוחנן אמר: כך דרש משה מנודה לרב מנודה לתלמיד, לפיכך: ומשה יקח את האהל. ר' שמעון בן לקיש אמר: משל למלך שהיה לו לגיון אחד ומרד עליו. מה עשה שר צבא שלו נטל סגנוס של מלך וברח. כך משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה נטל את האוהל ויצא, לכך נאמר ומשה יקח את האהל". האוהל היה כאילו כבר מוכן, הוא הסגנוס (סגנוס? הסגנון, הדגל) של המלך ומשה כביכול לוקח אותו לעצמו!

¹² בתגובה לחטא העגל מתרחק משה מהעם ומקים את 'בית האולפנא הפרטי של משה'. ראו פירוש רש"י שמתחבר לפירוש אונקלוס הנ"ל: "והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למבקשי תורה". כך מפרשים גם רשב"ם, הכתב והקבלה, מלבי"ם ואחרים. אבל אין זה פתרון עפ"י המדרש. משה מבקש ניחום ורחמים והקב"ה עונה לו: אחד מאיתנו צריך לעשות את הצעד הראשון חזרה אל עם ישראל! אי אפשר להמשיך בנידוי כפול זה של הרב ושל התלמיד. "לא יהיו שני הפנים בכעס". תחזור אתה משה תחילה, "חזור משכנך לתוך בני", תחזיר את הסגנוס שלקחת ואני אחזור אתך. כאילו הוא קורא את הפסוק: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים פאָרשן יִדְבֵר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמִּחָנֶה", בשיטת סרסוה ופרשוהו: מה דיבר ה' אל משה פנים אל פנים כמו שמדבר איש אל רעהו? - שוב אל המחנה. ואימתי היא החזרה הסופית והשלימה? - כאשר נבנה המשכן, כאשר "אוהל מועד" חוזר או הופך להיות משכן הכללי ולא הפרטי של משה. החזרה היא בתפר שבין סוף ספר שמות ותחילת ספר ויקרא בו אנו עומדים.

¹³ "החזר את האוהל למקומו" מצווה הקב"ה את משה, מלווה באזהרה למשה שאם אתה ממשיך להתרחק מהעם, יקום מנהיג אחר. יש לו שם: "יהושע תלמידך - משרתך". משה כביכול לקח מהציבור את "אוהל מועד" וניכס אותו לעצמו. גם אם אוהל מועד הוא המשכן טרם הוקם, הוא קיים כישות רוחנית, מעין "קניין רוחני" ומותג אשר שייך לכלל ישראל. מדרש זה אולי מסתדר היטב עם השיטות שפרשות תרומה-ויקהל נאמרו כסדר שבתורה והציווי על אוהל מועד הכללי כבר היה ידוע. למשה אין ברירה אלא לחזור למחנה ולהחזיר את "אוהל מועד" לבעלי החוקיים, הם עם ישראל כולו. אך מה פשר הסיום "לא יצא הדבר לבטלה"? רש"י ושטיינזלץ מפרשים על ההבטחה שיהושע יירש את משה בהנהגה. אנוחן מציעים שלמרות האזהרה: "אם אתה מחזיר האהל למקומו - מוטב", האוהל הפרטי שהקים משה "לא יצא לבטלה" ולא היה רק 'משכן זמני' עד יתרו הפנים. והראיה הם דברי רבא בסוף הדרשה, שיהושע לא מש מתוך האוהל ונשאר שם זמין בכל עת בה יבוא לשם משה - הוא יהושע שקבל את הברכה: "לא ימוש סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיד" (יהושע א ח). "לא ימוש" כנגד "לא ימיש".

¹⁴ הווה מתמשך היינו משקל בינוני, כמו: היה נוהג לקחת.

¹⁵ עפ"י פשיטא שמשה מקים את אוהל מועד הפרטי בצמוד ובהמשך ישיר לחטא העגל וכאקט של התנתקות מעם ישראל. אך לא רק לעצמו אלא כ-"בית ועד למבקשי תורה" - ממש כבית אולפנא של אונקלוס שמשום מה רש"י לא מזכיר. לכך יש לחבר את שיטת רש"י שהזכרה לעיל שפרשת כי תשא באה לפני תרומה-תצווה, לפני הציווי על המשכן הוא "אוהל מועד", אשר ניתן מאוחר בהרבה, ביום הכיפורים בו משה יורד מההר עם הלוחות השניים. משה הצטווה על המשכן רק בעלייתו השלישית להר לקבל את הלוחות השניים, בין ראש חודש אלול ליום הכיפורים, כשיטות שהציווי על המשכן הוא כפרה על מעשה העגל. כאשר כעס משה על עם ישראל בחטא העגל, לא ידע עדיין על אוהל מועד המשכן. משה הוא שמחדש את "אוהל מועד", כמקום התוועדות ומקום "בית אולפנא" לכל מבקש ה' ובכך הניח משה את היסודות לסנהדרין שישבה בלשכת הגזית סמוך לבית המקדש ועוד יותר ל"יבנה וחכמה" הבאים לאחר חורבן הבית. **בית המדרש קדם לבית המקדש**. אלא שבעלותו ההרה מצטווה משה על המשכן, הוא אוהל מועד, ומבין שברדתו מההר יפקע ממנו "אוהל מועד" הפרטי שבנה ויהפוך למשהו אחר. בית האולפן ומקום ההתוועדות יועתקו אל המשכן. ועם כל זאת, משה שיש לו זכות הראשונים על "אוהל מועד", לא חושב שזכות זו מקנה לו "כרטיס כניסה" לאוהל מועד - המשכן הכללי ואינו נכנס, אינו יכול להיכנס, עד שקוראים לו. ומה באמת אירע לאוהל מועד האולפן, האם נעלם?

ומשה יקח - עתיד תחת עבר¹⁶ ... והנה משה נבדל מישראל בעבור הכבוד שידבר עמו. וזה היה אחר שהוריד הלוחות השניים כתובים, והחלו ישראל לעשות המשכן. וקרא לאהלו אוהל מועד, כי השם נועד לו שם עד שנעשה המשכן ואין מוקדם ומאוחר בתורה.¹⁷

רמב"ן שמות לג ז – התחלת הריצוי והכפרה אחרי חטא העגל

ואינו נכון בעיני, כי מה טעם להזכיר זה בכאן באמצע הפרשה. ודברי רבותינו בכל המדרשים שעשה משה זה בעבור חטא העגל, דרש משה, מנודה לרב מנודה לתלמיד, וכמו שהזכיר רש"י (שם) אני בכעס ואתה בכעס, אם כן מי יקרבים? ואם היה הוצאת האוהל אחרי יום הכיפורים, הנה גם הקב"ה גם משה ברצון היו.¹⁸ אז ראה משה כי הדבר ארוך מאד ולא ידע מה יהא בסופו, ולקח האהל ונטה לו חוץ למחנה (פסוק ז) שתהיה שכינה מדברת לו משם, כי איננה שורה בקרב העם, ואם יהיה האהל בקרב המחנה לא יהיה לו הדבור משם ... והכתוב ישלים לספר (בפסוקים ח-יא) כל מה שהיה בעוד האהל שם עד שהוקם המשכן, והוא מיוה"כ עד אחד בניסן על דעת רבותינו (שבת פז ב).¹⁹

ויקרא רבה לב ב פרשת אמור – מניין נחצבו לוחות שניים

"וּבַחֲדָרַי מְשֻׁבָּדָה אֶל תִּקְלָל עֲשִׂיר" (קהלת י כ). עשיר – זה משה. ומהיכן העשיר משה? אמר ר' חנן מְחַצֵּב של סמפירינון ברא לו הקב"ה מתוך אהלו ומשם העשיר משה, זהו שכתוב: "ויאמר י"י אל משה פסל לך שני לוחות" (שמות לד א), הפסולת שלך.²⁰

¹⁶ כאילו יש כאן וא"ו ההיפוך שמשנה זמנים.

¹⁷ כך גם חזקוני על הפסוק: "ומשה יקח לשון עתיד במקום עבר. ומעשה זה היה לאחר שהוריד לוחות שניות". שיטה זו נזקקת גם היא לכלל: "אין מוקדם ומאוחר בתורה", כלל שאבן עזרא לא נמנע מלהשתמש בו כשצריך (ראו דברינו [אין מוקדם ומאוחר בתורה – בפרשני המקרא](#) בפרשת בהעלותך). אבל בניגוד לרש"י שממקם את אוהל מועד האולפן של משה בצמוד לחטא העגל, אבן עזרא בספרד וחזקוני בצרפת ממקמים אותו לאחר הריצוי והסליחה שהתבטאו בהורדת הלוחות השניים ביום הכיפורים (ראו דברינו [יום מתן לוחות שניים](#) ביום הכיפורים). אין זה אוהל של התנתקות ונידוי, אלא התחלה של ריצוי ובקשר ברור לבניית המשכן. הדברים לא באו מתוך רצון פרוש מעם ישראל ולא בשעת כעס ובוודאי לא כאקט משלים לשבירת הלוחות, אלא פשוט מהצורך לשכן את הלוחות ולהמשיך את ההתוועדות של הר סיני, עד שייבנה אוהל מועד הקבוע, הוא המשכן שעליו הצטווה משה בהר. יום אחרי יום כיפור, יד אחת מתחילה להתעסק במשכן, והשנייה לא יכולה לחכות עם ההתוועדות ובונה לשם כך את אוהלו של משה. שילוב זה יכול להסביר את השימוש בשם "אוהל מועד" ע"י משה, אך בה בעת מדגיש את אוהל מועד כמקום של התוועדות שלא יכול לחכות להשלמת המשכן שם תשולב עבודת הקרבנות עם התוועדות. גם באפשרות זו, ברור שאוהל מועד זמני זה איננו מקנה למשה שום זכות ראשונים או "כרטיס כניסה". אין הוא יכול להיכנס אל אוהל מועד הציבורי שעליו שוכן כעת כבוד ה' והוא מחכה עד שיקראו אליו. השימוש בשם "אוהל מועד" במקביל: לאוהל התורה שמקום מיד ופועל ממחרת יום הכיפורים, ולמשכן שהולך ונבנה וייחנך רק בעוד כחצי שנה בא' בניסן – הוא שימוש מכוון. כל עוד קיים המקדש – יפעלו שניהם. אך אם וכאשר יתמשכן המשכן – יישאר אוהל התורה של משה. בכך מניח משה את היסודות לדורות רבים קדימה. בית מקדש הוא דבר מותנה, בית אולפנא, בית ועד ללימוד תורה, הוא דבר נצחי: "כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים לא כא).

¹⁸ רמב"ן חולק בכל עוז על הצעת אבן עזרא שהקמת אוהל מועד הפרטי של משה הייתה לאחר ירידתו מההר ביום הכיפורים עם הלוחות השניים, ומצטרף לשיטת רש"י (והמדרשים) שהקמת האוהל הייתה בתגובה לחטא העגל ובסמוך לו. אבל שלא כרש"י, לשיטת רמב"ן שנמנע ככל שניתן מהשימוש בכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה", פרשות תרומה-פקודי כסדר הן סדורות, ואי לכך, משה כבר יודע שיש ציווי להקים את אוהל מועד הוא המשכן ובכל זאת אינו נמנע מלכנות את האוהל הפרטי שבנה "אוהל מועד". נראה ששאלתנו המרכזית לעיל: כיצד זה משתמש משה (או המקרא) בשם "אוהל מועד" לאוהל הפרטי שלו, באותו השם שמיועד לאוהל המשכן הכללי - מתעצמת ביותר לנוכח שיטת רמב"ן.

¹⁹ כאן נראה שרמב"ן מרכיב את הכעס של משה ואומר שבהוצאת האוהל של משה מחוץ למחנה החל כבר תהליך הכפרה, ובכך מצטרף לשיטת אבן עזרא, מה גם שעפ"י החשבון שעושים חז"ל משה שהה בהר פעמיים ארבעים יום מ"ז בתמוז ועד יום הכיפורים ולפיכך עיקר תפקוד אוהל מועד שבנה משה הוא לאחר הריצוי של הורדת לוחות שניים ביום הכיפורים. לסיכום שיטה זו, הכל הוא כסדר הכתובים, הן בפרשות תרומה-ויקרא והן בתוך פרשת כי תשא, כפשוטו של מקרא וכשיטת חז"ל שהקמת אוהל מועד הפרטי של משה קשורה עם חטא העגל. כשמשא יורד מההר עם הלוחות הראשונים שאח"כ שבר, הוא מכיר את פרשות תרומה ותצווה, גם אם טרם הודיע אותם לעם. הוא יודע ש"אוהל מועד" מיועד להיות המשכן הכללי ולא הפרטי, ואע"פ כן, אין הוא מהסס להשתמש בשם זה לאוהל הפרטי שלו. העתקת "אוהל מועד" בידי משה מ"משכן זמנא" ל"בית אולפנא" היא מענה ספונטני הבא מתוך כעס והמשך לשבירת הלוחות ולחטא העגל, אבל בה בעת גם התחלת הריצוי. משה בונה "בית אולפן" ללימוד תורה וכל מי שמבקש את ה' ורוצה ללמוד תורה, ייצא אל האוהל אשר מחוץ למחנה. באות פרשות ויקהל ופקודי, אולי כבר תרומה ותצווה כשמשא מספר אותם לעם, ומחזירות את אוהל מועד למשמעותו המקורית, כאקט של סליחה לעם ישראל ואולי גם כתזכורת למשה. ההתוועדות תהיה במשכן, מבין שני הכרובים שעל ארון הברית יחד עם עבודת הקרבנות, קטורת, נרות, לחם הפנים וכו'! ומכאן פשיטא שמשא לא יכול להיכנס אל אוהל מועד שהופקע ממנו (אחרי שהוא כביכול הפקיעו מהציבור) וחזר להיות אוהל מועד הציבורי, בלי שייקרא. ובאשר לשאלה: כיצד נטל משה את השם "אוהל מועד" לאוהל הזמני שהקים, נראה שהיא עדיין פתוחה ורמב"ן יזקק לדרכו של אבן עזרא של התחלת הריצוי.

²⁰ לוחות הראשונים היו מעשה שמים ורק עשרת הדברות כתובים שם ואילו הלוחות השניים מעשה (מחצב, פיסול) בשר ודם ועליהם כל התורה כולה. ראו דברינו [לוחות שניים כראשונים?](#) בפרשת עקב. לוחות השניים נחצבו ממחצב של אבן הסמפיריון (ספיר) שהיה בתוך אהלו של משה – בתוך בית האולפנה שייסד משה. שם נחצבו הלוחות השניים, שם נחצבו וייחצבו כל חידושי התורה של חכמים ובית המדרש – כל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש שיסודו בסיני. בית המדרש פועל לצד המשכן ובית המקדש מתחילת הדרך ואפילו הקדים אותו. לצד המשכן כמקום כוהני של הבאת קרבנות ו"הזר הקרב יומת", ממשיך כל הזמן לפעול אוהל של נבואה, לימוד תורה וגיבוש ההנהגה לעם. אוהל זה הוא שישירוד לדורות רבים, גם אחרי שאוהל מועד המשכן יפסק.

במדבר יא כה-כו פרשת בהעלותך – איפה מונו שבעים הזקנים

וַיֵּרָד ה' בְּעֶנְן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר מִן הַר הַרְוִחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם הַרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ: וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּמַחְנֵה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיָּדָד וַתִּנַּח עֲלֵהֶם הַרוּחַ וְהִמָּה בְּכַתְּבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֶהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחְנֵה: ²¹

דברים לא יד-טו פרשת וילך – איפה מונה יהושע

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבָנוּ לְמִיָּד לְמוֹת קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֶהָל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֶהָל מוֹעֵד: וַיִּרְא ה' בְּאֶהָל בְּעֵמֹד עֵנָן וַיַּעֲמֵד עִמּוֹד הָעֵנָן עַל פֶּתַח הָאֶהָל: ²²

הקדמת הרמב"ם למשנה – הלימוד באוהל משה

דע שכל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבינו ניתנה לו עם פירושה. היה הקב"ה אומר לו המקרא ואח"כ אומר לו פירושו וביאורו וכל מה שכלל אותו המקרא המוחכם. וכך היה סדר לימודו לישראל: היה בא לאהלו, נכנס אצלו אהרן תחילה והוא מסדיר לו המקרא שקבל פעם אחת ומלמדו פירושו. נסתלק אהרן ובא לו לימין משה רבינו. נכנסים אח"כ אלעזר ואיתמר בניו, מסדיר להם משה כמו שהסדיר לאהרן ומסתלקים, בא לו אחד מהם לשמאל משה רבינו והשני לימין אהרן. נכנסים אח"כ שבעים זקנים ומלמדם משה וכו'. ²³

שבת שלום**מחלקי המים**

מים אחרונים: דף זה הוא כאמור הנוסח המקוצר. לנוסח המלא יש לפנות לדף המורחב, אוהל מועד הפרטי והכללי בפרשה זו.

²¹ "אוהל" נוסף הוא זה שסביבו מנסה את הזקנים (הסנהדרין הראשון) בעקבות חטא המתאווים. מעיין בפרשנים ובמדרשים נראה שפשיטא להם שמדובר באוהל מועד הכללי הוא המשכן, אך בעקבות המסופר על **אלדד ומידד** אשר: "ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה", בעוד שהזקנים שזכו להאצלת הרוח חוזרים עם משה אל המחנה, ככתוב: "ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל", אפשר שהציאה אל האוהל מחוץ למחנה היא אל האוהל הפרטי של משה שהפך עם הקמת המשכן לאוהל ההתוועדות ובית מדרשו של משה. ראו הביטוי "מחוץ למחנה" פעמיים בשמות פרק ל המתאר את האוהל שהקים משה. גם המעורבות של יהושע שמקנא למשה ואומר: "אדני משה כלאם", מתחברת יפה עם יהושע של ייסוד אוהל משה שראינו לעיל בסוף גמרא ברכות סג בפסוק על יהושע שלא מש מתוך האוהל.

²² פה יש לנו סמך מתרגום המיוחס ליונתן שמתרגם את הפסוק כך: "ואזל משה למשכן בית אולפנא ומליל ית פתגמא האלין עם כל ישראל" – הנה חוזר בית האולפן! ראה גם תרגומו לפסוק בפרשת האזינו דברים לב מד החותם את פרשת "וילך משה": "ואתא משה מן משכן בית אולפנא ומליל ית כל פתגמי תושבחתא הדיא במשמעיהון דעמא הוא והושע בר נון". ראו גם פירוש אור החיים שמצטט תרגום זה בפירושו בתחילת פרשת וילך, דברים לא א ואומר: "וילך משה. צריך לדעת להיכן הלך, ויונתן תרגם שהלך למשכן בית אולפנא, והמפרשים (רמב"ן ורבינו בחיי) אמרו שהלך ממחנה לוויה למחנה ישראל". חיזוק נוסף לכך שמדובר באוהל מועד בית האולפן שהמשיך לתפקד גם אחרי חנוכת המשכן, יכול לבוא מכך שסביר שיהושע מתמנה באוהל ממנו לא מש וכבר הזכרנו את ההקבלה של "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו". כנגד: "לא ימיש מתוך האוהל". ראו גם במדרש, במדבר רבה כא יד: "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלות. הואיל והוא שרתך בכל כחו, כדאי הוא שישמש את ישראל".

²³ קטע זה של רמב"ם לקוח מברייתא במסכת עירובין דף נד עמוד ב: "תנו רבנן: כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה. נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה וכו'", וכבר נדרשנו לברייתא זו בדברינו **פרקי אבות פרק א משנה א** בפרשת שמיני, כולל דיון על העדרו של יהושע משרשרת המסירה! את מה שהברייתא אומרת בקיצור: "משה למד מפי הגבורה. נכנס אהרן וכו'", מרחיב רמב"ם ומפריד בין השיח של משה עם הקב"ה ובין סדר הלימוד ממשה ואילך שהחל אחרי שמש "בא לאוהל". מהיכן בא משה לאוהלו? איפה היה השיח מפי הגבורה? באוהל מועד הוא המשכן, כפסוקים הרבים שהבאנו בתחילת הדף (הערות 2, 6) אליהם נראה להוסיף את הפסוק בספר במדבר ז פט פרשת נשא: "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים וידבר אליו". כל זה הוא "מפי הגבורה". מאוהל מועד המשכן יוצא משה ובא אל "אוהלו" הוא האוהל שקדם למשכן, הוא אוהל מועד האולפן. והרי לנו שתי התוועדויות: "ונועדתי" בין הקב"ה ובין משה מבין שני הכרובים – במשכן. שם שומע משה מפי הגבורה. אח"כ באה ההתוועדות והלימוד עם אהרן ובניו וכלל ישראל – בבית האולפן. ממשכן הוא מקדש לבית המדרש.